چەند زێدەکرنەک
ل دۆر فەرۆزێن نامەیێن (عەبدولڕەقیب یووسف)ی...!!

ئیسماعیل بادی
(دهۆک)

(١- ٢)

د هژمارا (٢٩٣-٢٩٤)یێ ژ گۆڤارا (ڕامان) یا خوشتڤی، ل بەرپەڕێن دووماهیێ، چەند نامەیەکێن مامۆستا (عەبدولڕەقیب یووسف) ی بۆ مێژوونڤیس مامۆستا (تاهیر ئەحمەد حەوێزی) د سالێن حەفتییاندا فرێکربوون؛ هاتینە بەلاڤکرن. جهێ دەستخۆشیێ یە گۆڤارا ڕامان ئەڤان جۆرە نامەیان بەلاڤ دکەت؛ کو پشکەکا گرنگن ژ دیرۆکا مە و مژارا نامەنڤیسینێ د ناڤ ئەدەبیاتا کوردیدا مژارەکا نوویە.

هەروەسا خالا گرنگتر، ل دۆر ناڤێن کەس و مژاران، چ پەرتووک بن، یان هەر مژارەکا دیتر، وەکو فەرۆز بابەت دهێتە زەنگینکرن و پێزانینێن باش دگەلدا دهێنە بەلاڤکرن.

ل ڤێ هژمارا ناڤبری یا گۆڤارێ؛ مە ب فەر دیت چەند زێدەکرنێن دیتر بەردەینە سەر بابەتی و پتر زەنگین بکەین. نەمازە ئەڤان مژاران: (الدولة الدوستكية فی كردستان الوسطی)، داستانا (سیف الملوک)، هۆزانڤان (سیاهپۆش) و (بەیتا (سیسەبان)ێ.

ل دۆر پرسیارکرنا سەیدا عەبدولڕەقیبی بۆ پتر پێزانینان ل سەر وان پەرتووک و زانا و هۆزانڤانان، ئاشکرایە کو مەرەما وی ئەو بوویە کو د ناڤ ئەدەبیاتا کوردی دا ژی، ئەڤ ناڤە هەنە و خودان بەرهەمن، ل وان سالان هێشتا چو تشتەکێ باش و تێر پێزانین نەهاتبوو بەلاڤکرن، بەلێ نوکە ئەو ناڤ هەمی هاتینە نیاسین و بەرهەمێن وان ژی هاتینە چاپکرن. لەوا فەربوو باشتر هاتبانە نیاسین و پێزانینێن نویتر بەلاڤ ببان.

- الدولة الدوستكية في كردستان الوسطی:

د نامەیا ئێکێ دا ل رۆژا (١٩٧٨/٩/٥) نڤیسییە. کو پەرتووکا خۆ (الدولة الدوستكية..) بۆ (حەوێزی) ب دیاری فرێکرییە. ئەڤ پەرتوکە ژ دوو بەرگان پێکدهێت، بەرگێ یەکێ، چاپا

یەکێ، سالا ١٩٧٢ێ ب هاریکاریا کۆڕی زانیاری کورد ل باژێرێ بەغدا، چاپخانا (اللواء) هاتییە چاپکرن، ژ (٣٨٦) بەرپەران پێکدهێت (١). پاشی سالا ١٩٩٦، چاپا دووێ ل بەیروتێ ژ لایێ (هوشەنگ کورد داغی) ڤە هاتە چاپکرن و بەلاڤکرن (٢).

بەرگێ دووێ، چیرۆکا وێ یا درێژە. سالا ١٩٧٥ ژ لایێ رێڤەبەریا رەوشەنبیریا کوردی ڤە ل بەغدا ب تیراژێ (٣٠٠٠) دانەیان هاتە چاپکرن، بەلێ حکومەتێ دەستێ خۆ دانا سەر و هێشتا د چاپخانێ ڤە، نەهێلا بەلاف ببیت، سێ جاران، سێ لیژنە پێک ئینان هەتا کو ل دووماهییێ خۆ ل برپارا لیژنا نەگرتی و ل سالا ١٩٧٦ێ ب ئیمزایا (داود الفرحان) کو هینگێ ئەو رێڤەبەرێ چاپکرییان بوو، پاشی بوو رێڤەبەرێ ئەمنا گشتی. پەرتوک هەمی دەستەسەر کرو ڤرێکرە کارخانا چێکرنا کاغەزان ل باژێرێ بەصرا و پەرتووک هاتە ژناڤبرن. پشتی سەرهلدانا بهارا ١٩٩١ێ، ب درەنگی ڤە دەزگەهێ ئاراس یێ چاپ و وەشانێ خۆ لێ کرە خودان و ئەڤ بەرگە سەروژنوی ل سالا ٢٠٠١ێ وەکو چاپا دووێ چاپ و بەلاف کرەڤە (٣).

هەروەسا نەهاتییە زانین کا هاتییە وەرگێڕان بۆ سەر زمانێ کوردی یان نە، بەلێ مالپەرێ (پەیمانگای تەکنیکی هەڵەبجە) ل مالپەرێ خۆ دا ناڤێ وێ نڤیسییە کو سالا ١٩٩٨ێ هاتییە چاپکرن؛ و چو پێزانینێن دیتر نینن کا کێ چاپکرییە و کێ وەرگێڕایە..!! (٤). بەلێ ناڤێ وێ ب کوردی د مالپەرێ سەیدا عەبدولڕەقیب یووسف)دا نەهاتییە کو ئەڤ پەرتوکە بوویە کوردی (٥).

عەبدولڕەقیب یووسف

داستانا (سیف الملوک):

د نامەیا دوویێ دا بەحسێ پەرتووکا (سیف الملوک) یا فارسی هاتییە کرن کو سەیدا عەبدولڕەقیبی دڤیا پێزانینان ل دۆر وێ پەرتووکا ب زمانێ فارسی بزانیت. د پەراوێزاندا هاتییە نیاسین کو خودانێ وێ، هۆزانڤان و سۆفیگەرێ ناڤدار (میان محەمەد بەخش)ە، لێ لڤێرە بۆچی سەیدایی ڤیایە پێزانینان وەربگریت، چونکی ب زمانێ کوردی - کورمانجی ژی داستانا (سیف الملوک) هەیە و گەلەک ڤەکۆلین و گۆتار ل دۆر وێ هاتینە نڤیسین و چەندین جاران هاتییە چاپکرن.

ئەڤ داستانا کوردی ژ نڤیسینا هۆزانڤان (سیاهپۆش)ییە، ناڤەرۆکا بەیتا (سیف الملوک) ژ چیرۆکا (هەزار شەڤ و شەڤەک/ الف لیلة ولیلة) وەرگرتییە، ئەڤ چیرۆکە ب ناڤێ (سەیفولملووک و بەدیعولجەمالە) د ناڤ ئەدەبیاتا گەلێن رۆژهەلاتی دا بەلاڤبوویە، سالا ٢٠٠٠ێ، پرۆفیسۆر جەلیلێ جەلیل ئەڤ داستانە ل بەر چوار دەستنڤیسان ڤەوژارت و ل

ڤییەننا ب پیتێن لاتینی چاپکر، هەر دگەلدا ژی، سەیدا کەریمێ بیانی کرە پیتێن عەرەبی و هەر ل وێرێ ئەو ژی هاتە چاپکرن. پەرتووک ژ (٣٠٥٦) مالکێن (دومالکی) پێک دهێت (٦).

هەروەسا ل باکووریێ کوردستانێ، ژ لایێ دەزگەهێ (نووبهار)ێ ڤە، بەدرخان ئامەدی، ل سالا ٢٠١١ێ ئەڤ داستانە بەرهەڤکرییە و دایە چاپکرن (٧).

د ناڤ ئەدەبیاتێت رۆژهەلاتی دا، هەکە دگەل چیرۆکێت وەکی (لەیلا و مەجنوون) و (یووسف و زولەیخا) و بیێت دیتر هەڤبەر بکەین، گەلەک کێم ل دۆر چیرۆکا (سەیفولملووک و بەدیعولجەمال) هاتییە نڤیسین (٨).

دبێژن زانایێت هندی ئەڤ چیرۆکە (سەیفولملوک) ڤەهاندییە و چاپکرییە..!! (٩). هەروەسا ب ئەزمانێ (ئەردوی) بەیتا (سەیفولملووک و بەدیعولجەمال) سالا ١٠٣٥مش/ ١٦٢٦ز هاتییە ڤەهاندن (١٠) ژ لایێ هۆزانڤان (غەواصی عززەددین) (١١). پاشی ب دەمەکی سیاهێۆشێ کورد ژی ب هۆزان (بەیت) ڤەهاندییە.

بەیتا (سەیفولملووک) ژلایێ (سیاهێۆش)ی ڤە لپەی گۆتنا ڕەشۆ زیلان کو جەلیلێ جەلیل ژێ ڤەگوهاستییە، سالا ١٢٠٠ مشەختی نڤیسییە، دبێژیت: «دەرودۆرا سالیێت ١٨٠٠ێ زاینی، نێزیکی راستیێ یە، کو سیاهێۆش بەیتا خوە نڤیسیە» (١٢). بەلێ نڤیسەڤان رەشید ئیرگات پێنج سالان ئینایە هێرڤەتر، «پەرتووکا کو ئینستیتویا کوردی یا ل ستانبولێ چاپکرییە ژ وان مالکێت سالا ١٢٠٥ مشەختی/١٧٩٠ — ١٧٩١ز دەردخە». مالکێت کو وان دانوستاندن ل سەر کری ژبۆ دەرئێخستنا سالا نڤیسینا بەیتێ، ئەڤێت ل خوارێنە:

قەلەم کێشا ژ لەوحەک سافی ئەز سیم
ئەلیف و بێ و تێ حەتا کو بێ جیم
ب ئاڤێ زێر نڤێسی خەتتێ کوفی
تەمام ئەبجەد ژ ئێکێ تا ئولوفی
موعەللم دا ب دەست وان لەوحێ سیمین
ب جارەک ئەلف و بێ وان کرنە تەلقین (١٣).

ب ڤێ دیرۆکێ، کو دبیتە نێزیکی مرنا سیاهێۆشێ عەرەب، کو سالا ١٢٤٧مش (١٨٣٢/١٨٣١ ز) چوویە بەر دلۆڤانیا خودێ، جەلیلێ جەلیل ل وێ هزرێ یە، دێ یەک بن و ل دوومایا ژیانا خۆ، وی هۆزان ب ئەزمانێ عەرەبی نڤیسینە (١٤). ژبلی ئەوان دەستخەتێن دکتۆر جەلیلێ جەلیل ئاڤێ پێدایی، دەستخەتەکا وێ ل پەرتوکخانا بەریتانیا — لەندەن هەیە و ب ناڤێ (سیاهێۆش)ی هاتییە پاراستن (١٥).

هۆزانڤان (سیاهێۆش):

زێدەباری سیاهێۆشێ دایە نیاسین د فەرۆزێدا کو ناسناڤێ مامۆستا (ئیبراهیم ئەحمەد)ی بوویە، بەلێ مە چەندین (سیاهێۆش)ێن دیتر هەنە، چ د ناڤ ئەدەبیاتا کوردی دا، یانژی د ناڤ ئەدەبیاتێن مللەتێن دیتردا، هندەک ژ ئەوان هۆزانڤانان:

١- سیاهێۆش: سیاهێۆشێ کورد، خودانێ داستانا (سەیفولملووک) و کۆمەکا هەڵبەست و غەزەلان. بۆ جارا ئێکێ دیوانا وی- ژبلی (سەیفولملووک)- ب ناڤێ (چەند غەزەل و هەڵبەست) ژ لایێ رەشید ئیرگات ڤە پەرتوکەکا بچویک، د ناڤ وەشانێن ئەنستیتویا کوردی یا ستەمبۆلێ سالا ١٩٩٩ ێ دا چاپکریە (١٦). مە ب تویژاندنەکا نووتر بەرهەڤکرییە و ئامادەیە بۆ چاپێ.

٢- سیاهێۆش: سەید جەوادێ کوڕێ سەید محەمەدێ زەینیێ، نەجەفیێ، بەغدادی، کۆمەکا بەرهەمان هەنە (١٧).

۳ - عەلائەدین عەلی سیاهپۆش: سۆلتان عەلی کوڕێ شێخ صەدرەددینێ مووسایێ ئەردەبیلی، سالا ۱۳۹۲ز. خوندکاری ژ بابێ وی بۆ وی ما، وی گەلەک مەیل ل سەر شۆپا شیعیاتیێ هەبوو، ب (خواجە عەلی سیاهپۆش) یێ ب ناڤودەنگە. صۆفی و عارفەکێ زیرەک بوویە، پشتی ۳۸ سالان خوندکاری گێڕایی، ب ڕێکا حەجێ ڤە ل قودسێ- فەلەستینێ سالا ١٤٢٨ز. چوویە بەر دلۆڤانیا خودێ (۱۸).

٤- سیاهپۆش: سەید عەلی کوڕێ شەهابەددین، صۆفییەکێ خودێ نیاس بوو، ب ڤی ناڤێ هاتییە نیاسین (۱۹).

٥- مەحموود حەسیبیێ سیاهپۆش: نڤیسەڤانەکێ فارسێ ئیرانی یە، ئێک ژ پەرتوکێن وی (کلیات مساله ولایت)ە ب ئەزمانێ فارسی یە، سالا (۱۳٦۱ شەمسی) ل باژێرێ تەهرانێ چاپبوویە، ژ ۷۲ بەرپەرا پێکدهێت (۲۰).

(سیاهپۆش)ێ کورد:

سیاهپۆش یەکە ژ هوزانڤانێن ناڤدارێن کلاسیکی بێن کورد، ب زارێ کرمانجی بەیت و هۆزانێن خۆ ڤەهاندینە، هەر چەندە گەلەک ژ سەرپێهاتییا ژیانا وی نەهاتییە زانین، لێ وەکو هندەک ڤەکۆلەر هزر دکەن، ئەو ل سالا ۱۸۳۱ ز. چوویە بەر دلۆڤانیا خودێ. ژ کەس و هۆزانڤانێن بەراهییێ بوو ل دەڤەرا سلیڤان وی دەست ب نڤیسینێ کری. د هۆزانێن خۆ دا ب ناسناڤێ (سیاهپۆش)، یان (سیا پۆش، سیەهپۆش) خۆ دایە نیاسین. ب ڕامانا (سیاهـ، سیەهـ/ (ف) ڕەش) و (پۆش) ئانکو (خۆدان پۆشی/ نخافتی/ ب سەر خۆدا دادایی)، ب ئەزمانێ فارسی و کوردی، ئەو کەسە یێ ب عەبایەکێ ڕەنگێ ڕەش، خۆ نخافتی، یان بێژین دانایە سەر ملێن خۆ.

ل پێشیا نڤیسەڤانێن کورد، قەناتێ کوردۆییڤ د پەرتووکا (تاریخا ئەدەبیاتا کوردی)دا ل دۆر (سیاهپۆش)ی دبێژیت: «ل ناڤ خەلکێ دا ناڤێ سیاهپۆش عەیانە وەک شاعر، لێ هەتا نها قەت کەسەکی ناڤ و نیشانێ وی نەنڤیسییە، نە ئاشکەرەیە ژ کێژان ئەردێ کوردستانێ دا، کەنگی ژ دایکا خوە بوویە، دبێژن کو ل ناڤ کوردا دا ناڤودەنگێ وی بەلاڤە و پەرچێن هۆزانێن وی ژی ل ناڤ خەلکێ ب زار دبێژن، دخوینن. لێ سەد جار حەیف هەتا نها کەسەکی دەستنڤیسارا هۆزانێن وی، یان ژی دیوانا وی هەتا نها دەست نەخستییە، دبە ل پاشوەختییێ مەرڤێن کوردپەروەر، حەزکەرێ زمان و ئەدەبیاتا کوردی لێ بگەڕن و ژ وانڕا بەخت لێخە، ل جیکی دەستنڤیسارا وی، یان ژی بەرەڤۆکا هۆزانێن وی دەست خن و چاپ بکن... (۲۱)».

هەروەسا قەناتێ کۆردۆ پارچە هۆزانەکا وی ژ پەرتووکا د. کامیران بەدرخان یا ب ناڤێ (فێربوونا زمانێ کوردی) ئەوا سالا ١٩٦٨ێ ل پاریسێ چاپ بوویی، ژێ ڤەگوهاستییە و بەلاڤکرییە.

ڤەکۆلەر (عەبدولڕەحمانێ مزوری) د گوتارەکێ دا ل دۆر بەلاڤکرنا هۆزانەکا وی دبێژیت کو «سیاهپۆش هۆزانڤانەکێ گەردەن کێل و بەژن بلندێ کورده، مینا ژ شعرێد وی یێد کێم بەلاڤبوی، خویا دبیت...». پاشی هۆزانەکا وی بەلاڤکرییە و جارا ئێکێ یە ئەو هۆزان ب دروستی بەلاڤ دبیت (۲۲).

ل پەی نێرینا پرۆفیسۆر جەلیلێ جەلیل د پەرتووکا (کەشکۆلا کورمانجی)دا، ئەو خەلکێ ئورمیێ یە ل ڕۆژهەلاتێ کوردستانێ،

تەرگـەوەرێ، یـان مەرگـەوەرێ. یـان ژی خۆیـێ و سێلماسـێ. ژ گەنجاتییـا خـۆ وەلاتـێ خـۆ بجهـ هێلایـە، رێیـا خەریبیـێ گرتییـە، هەتـا گەهشتییە بەغدایـێ (٢٣).

ل دویـف هنـدەک ژێدەران، (سیاهپۆش) بـەری بهێتـە دەڤـەرا سـلیڤان، ل گەلـەک جهـا ژبـۆ وەرگرتنـا زانینـێ گەریایـە، ل دەسـتپێکێ هاتییـە دەڤـەرا هەکارییـا، ل دویـف ڕا؛ وی گوهلێبوویـە کـو زانایێـن مـەزن ل فارقینـێ هەنـە، ئـەو ژی چوویـە فارقینـێ. ل پـەی هـزر و نێڕینـا، د ژییـێ بیسـت هەتـا بیسـت و پێنـج سـالییا خـۆ دا هاتییـە سـلیڤان و دەمەکـێ درێـژ ل (کوربەیتـێ) مایـە و ل وێـرێ مەلاتییـا گونـدی کرییـە، ژ هۆزانێـن وی ئاشـکرا دبیـت کـو سـیاهپۆش هۆزانڤانەکـێ شـەهرەزا و زانایەکـێ مـەزن بوویـە.

سـیاهپۆش د نـاڤ مـەلا و سـوختەیێن مەدرەسـا سـلیڤان دا یـێ ناسـکری و خۆشـتڤی بوویـە، غـەزەل و پارچـە هۆزانێنـت وی هاتینـە ژبەرکـرن و خانـدن، بەیتـا وی ب نـاڤـێ (سـەیفولملووک) د نـاڤ مەلایـان دا نـاڤـدار بوویـە، کرمانجییـا وی ب پەیـڤ و ڕامانێـن بەرفرەهـە، فەلسـەفەیا وی یـا ئیسـلامی گەلـەکا کویـرە، ئـەو ژی ژ زانینـا وی یـا بلنـد و حنێربەندییـا وی یـا هـۆزان ڤەهانـدن و ئەدەبیاتـا، گەلـەک یـا بهێـز بـوو(٢٤).

نڤیسـەڤانێ کـورد (محەمـەد شـێخۆ) ژ رۆژئاڤایێ کوردسـتانێ، د سـمینارەکێدا دەرهەقـا هۆزانڤانـی چەنـد پێزانینێـن نـوی ئاشـکرا کرینـە، گوتییـە کـو هۆزانڤانەکـێ سـۆرانە، ب تنـێ چوویـە ژۆریـا کوردسـتانێ، ئەگەرێـن چوونـا وی نەدیـارن، ل گونـدێ کـوردێ بەیتـێ (« کوربەیتـێ» ا. ب) ل دەڤـەرا مامـک، ژبـەر هەژاریـا خـۆ، مایـە بـێ هەڤژیـن و هەتـا وێ چەنـدێ ژ برسـا دا مرییـە. سیاهپۆشـی سـەرەدانا چەنـد باژێـر و دەڤـەرا کرییـە، وەکـی تەهـران، بەغـدا، هەکارییـا. وی چەنـد ئەزمـان دزانیـن، وەکـو: کـوردی، عەرەبـی و فارسـی.

پاشـی نڤیسـەڤان محەمـەد شـێخو چەنـد سـەرهاتی بێـن ژیانـا وی ڤەدگوهێزیـت، وەکـو: دەمـێ کۆمـەکا زەلامـا ژ گونـدێ (نیـاری)، – گوندەکـێ نـاڤـدارە ب دزیکـەرا – سـەرەدانا وی کـر و هـەر سـێ مریشـکێن وی دزیـن، کـو ب تنـێ ئـەو سـێ مریشـک هەبـوون، وی هۆزانـەک ب وێ قەومینـێ نڤیسـییە (٢٥).

هەروەسـا د گۆڤـارا (دیـرۆک)، هژمـار (١٧) سـالا ٢٠١٨ ێـدا، مەلەفـەک ل دۆر ژیـان و بەرهەمـێ وی ژ لایـێ ڤەکۆلـەران (د. جەلیلـێ جەلیـلّ، سـەعید دێرەشـی و ئیسـماعیل بـادی) ڤـە هاتییـە بەرهەڤکـرن و بەلاڤکـرن(٢٦).

ژێدەر:

١. عبدالرقيب يوسف، الدولة الدوستكية في كردستان الوسطى، الجزء الأول، بغداد – ١٩٧٢.

٢. عبدالرقيب يوسف، الدولة الدوستكية في كردستان الوسطى، الجزء الثاني – القسم الحضاري، أربيل، ص٥ .

٣. هەمان ژێدەر، ل٥. .

٤. مالپەڕێ پەیمانگای تەکنیکی هەڵەبجە
/https://www.spu-hti.com/library/view

5. https://abdulraqib.net/books.php?c=

٦. سـیاهپۆش، سـەیفولملوک، د. جەلیلـێ جەلیـل، کەریمـێ بیانـی چاپـا ب تیپێـن عەرەبـی بەرهەڤکرییـە، ڤیەننـا – ٢٠٠٠، بـپ ٦٦.

٧. گۆڤـارا (ڕامـان)، ژمـارە (٢٣٨)، ڕۆژا ٣/٥/ ٢٠١٧، ل٦٦.

٨. محەمـەد ئەمیـن دۆسـکی، هـزار شـەڤ و شـەڤەک (وەرگێـران)، بەرگـێ سـیێ، دەزگەهـا

سـپیریز، چ ماتریـس، ترکیـا – ۲۰۱۷، بـپ۱٤۹٦.
۹. اسماعیل باشا البابانی، ایضاح المکنون في ذیل علی کشف الظنون، تصحیح ونشر: محمد شریف الدین، الجزء الثاني، استانبول – ۱۹٤٥، ص۳٦.
۱۰. محمـد صـادق، المدخـل الـی الشـعر الأردوی، دائـره المعـارف الحسـینیه، عصـر القگبشـاهیه، کتـاب الکترونـی، ۲۰۰۹، ص۱۲۰.
۱۱. غەواصی عززەددین: دەمێتە نیاسین ب (مەلکێ شاعرا)، سالا ۹٦۰مش/۱٥٥۲زا ژ دایک بوویە، خەلکێ باژێرێ (یەزد)ە ل ئیرانێ، دگەل سولتان عەبدوللایێ کوڕێ مەحموودێ کوڕێ ئیبراهیمێ قەتبشاهی بوو، ژ بنیـات خەلکـێ خۆڕاسـانێ یـە، دبێـژن رۆژانـە وی پێنـج سـەد بەیـت دنڤیسـین، و هەکـە وی شـیانێت کڕینـا کاغـەزێ هەبـان، دا هێشـتا پتـر نڤیسـیت. ژیـێ وی ژ نـوت سـالێ دەربـاز بووبـوو، گەلـەک ڤەهینـۆک نڤیسـینە. بـەرکارێ وی پتـرە ژ نـەە سـەد هـزار بەیتـا، ل سـالا ۱۰۷٥مش/۱٦٦٤ز چوویە بەردلۆڤانیـا خـودێ. بەرێخـۆ بـدە: محمد صادق، المدخل الی الشعر الأردوي، ژێـدەرێ بـەرێ، بـپ۱۲۰. یانـزی: اقـا بـزرگ الگهرانـی، الذریعـة إلـی تصانیف الشـیعة، القسـم الأول مـن الجـزء والتاسـع، ط۲، بیـروت – ؟، ص۱۰٥.
۱۲. ل سـیاهپۆش، سـەیفولملووک، جەلیـلێ جەلیـل (بەرهەڤکریـیە)، چاپـا ب تیپێـن لاتینـی، ڤیەننـا – ۲۰۰۰، ل۱۲.
۱۳. هەمان ژێدەر، هەمان بەرپەر.
۱٤. سـیاهپۆش، سـەیفولملوک، کەریمـێ بیانـی چاپـا ب تیپێـن عەرەبـی بەرهەڤکریـیە، ڤیەننـا – ۲۰۰۰، ل٦٦.
۱٥. ئەنـوەر سـولّتانی، داسـتانی «سـەیفولملووک و بەدیعولجەمـال»ی «سـیاهپۆش» دەسنووسـێکی کـوردی لـە «کتێبخانـەی بەریتانیـا – لەنـدەن (گوتـار)، گۆڤـارا (مامۆسـتای کـورد)، ژمـار (۲۷)، سـوید– پاییـزی ۱۹۹٥، ل٦۹– ۷٦.
۱٦. سـیاهپۆش، چەنـد غـەزەل و قەصیـدە، تیپگۆهیـز ژ عەرەبـی: م. رەشـید ئیـرگات، ستەنبۆڵ– ۱۹۹۹.
۱۷. الدکتـور کامـل مصطفـی الشـبیبي، الطریقـة الصفویـة ورواسـبها في العـراق المعاصـر، ط۱، بغداد – ۱۹٥۷، ص۲٤.
۱۸. د. باسـم حمزه عباس، سیاسـة إیران العسـکریة والمذهبیـة والداخلیـة وأثرهـا علـی السیاسـة الخارجیـة فـي عهـد الشـاه إسـماعیل الصفـوي ۱٥۰۱ –۱٥۲٤م (بحـث)، مجلـة دراسـات ایرانیـة، العـدد (۱۰ – ۱۱)، ص٦٦.
۱۹. میـرزا محمـد علـی مـدرس تبریـزی، ریحانـة الأدب در شـرح احـوال وآثـار عرفـا. فقهـا. فلاسـفه. شـعرا. وخطاطیـن بـزرگ اسـلامی...، جلـد سـوم، ط٤، ؟– ۱۳۷٤، ص۱۰۷، (ب زمانـێ فارسـی).
۲۰. عبدالجبـار الرفاعـي، الإمامـة تعریـف بمصـادر الإمامـة فـي التـراث الشـیعي، الجـزء (۷)/ (ببلیوگرافیـا)، مجلـة: (تراثنـا)، العـدد (الثالـث/۲٤)، السـنة السادسـة، بیـروت – ۱٤۱۱هـ ص۱۳٤.
۲۱. قەناتـێ کۆردۆییـڤ، تاریخـا ئەدەبیاتـا کـوردی، جلد ۱، سـتۆکهولم – ۱۹۸۳، ل۱۳۹.
۲۲. عبدالرحمـن مـزوری، سـیاهپۆش... جـارەکا دی (گوتـار)، رۆژنامەیـا (هـاوکاری)، هژمـار (٦۹۹)، رۆژا ۱۹۸۳/۸/۱۱، ل۱۰.
۲۳. د. جەلیلـێ جەلیـل، کەشـکولا کورمانجـی، ڤیەننـا – ۲۰۰٤، ل٥۳.
۲٤. هەمان ژێدەر.
۲٥. مالپـەرێ (بویـەر buyer) یـێ راگەهاندنـێ ب ئەزمانـێ عەرەبـی، راپورتـەکا رۆژنامەڤـان خەلیـل مووسـا لسـەر سـمینارا نڤیسـەڤان محەمـەد شـێخۆ ل دور هۆزانڤـان سیاهپۆش، رۆژا ۸ فبرایـر ۲۰۱٥.
۲٦. گۆڤـارا (دیـرۆک)، هژمـار (۱۸) سـالا (۲۰۱۸)، ل٤– ٥٥.